

ואני תפילתי

דעת

כתב עת ליצירה
צעירה, ישראלית, יהודית וציונית מתחדשת

גליון 8 | תשרי התשע"ב | ספטמבר 2011

תפילה: איחוד הרציונלי והאי-רציונלי?

רונן תמרי

השכל אינו מסוגל להתחקות אחר איש האמונה בתחום הלא-רציונלי. אבל השל מנסה בכל זאת לתאר את הבלתי-רציונלי, באמצעות עולם דימויים עשיר ועמוק. אינני יודע כיצד יצר השל אותם, אך הופתעתי לגלות את הדמיון בין דימויים אלה לבין הגדרות מעולם המתמטיקה. בהמשך, אשלב קטעים של השל בניסיון להבהיר את כוונתי. אתנצל מראש למי שמתקשה עם האנגלית הלא פשוטה, כי הוא יאלץ להסתפק בתרגום שלי שלא מיטיב עם השפה המקורית והמיוחדת של השל. ובינתיים, בחזרה לשאלתנו המרכזית.

מהם היחסים בין שני ה"אדם" בימינו, איש השכל ואיש האמונה? אנו חיים בעידן שכלתני, מגיל אפס מוקפים בטכנולוגיה, פאר

החשיבה הרציונלית. התפתחות הטכנולוגיה מעצימה את תחושת שליטתנו בעולם הטבע ומאפשרת לנו חופש בחירה ועצמאות חסרי תקדים. גם אם אנו מכירים בקיום הלא-רציונלי שבנו, מהם היחסים בינו לרציונלי? האם יש לו רלוונטיות בימינו, או שמא מדובר בשריד קדום, מה"ילדות" של האנושות, כשלא הייתה לנו היכולת לעמוד על רגלינו בצורה עצמאית? מה מקומן של

מהם היחסים בין שני ה"אדם" בימינו, איש השכל ואיש האמונה? אנו חיים בעידן שכלתני [...] התפתחות הטכנולוגיה מעצימה את תחושת שליטתנו בעולם הטבע ומאפשרת לנו חופש בחירה ועצמאות חסרי תקדים. גם אם אנו מכירים בקיום הלא-רציונלי שבנו, מהם היחסים בינו לרציונלי?

מסורות דתיות בעידן המודרני? מהו מקומה של התפילה?

כמו ברוב העימותים, עיקר המתח בין הרציונלי לאי רציונלי הוא בגבולות שביניהם. לכן, לאופן תיאור הגבול השפעה רבה על הבנת המתח.

גישה נפוצה היא שבשאלות של אמונה, התשובות לא נמצאות בגבולות השכל. אבל מהו טבעו של אותו גבול בין השכל למה שמעבר לו?

אין מחלוקת כי הקידמה המדעית מרחיבה את גבולות השכל. אבולוציה, גיל היקום, רצון חופשי- כל אלה שטחים אשר היו בעבר בתחום השיפוט הבלעדי של הדת, וכיום "מאויימים" על ידי המדע.

לכן, על פניו, גישה זו אינה משכנעת את איש השכל היוצר: מבחינתו, בהינתן מספיק זמן, יושג שלטון השכל. נציין שאין כאן

המדע מבוסס על העולם הרציונלי, הניתן להסבר על ידי חוקי הטבע שביכולתנו לחשוף. הדת, ובבסיסה האמונה, אינה ניתנת להסבר רציונלי.

דת מול מדע. המתח ביניהם שורר מימים ימימה. מהו מקור המתח ואופיו?

בחיבור אדון בשאלה זו, אציע גישה "מתמטית" לנושא ודרך כך אעמוד על מקומה האפשרי של התפילה בחיים המודרניים (בתקווה שעדיין נותרו איתי קוראים אחרי שחשפתי שאני הולך לכתוב על מתמטיקה...).

בעיניי, שורש המתח בחברה בין דת ומדע, הוא בעימות שבין הרציונלי לאי-רציונלי בכל אדם. הרב יוסף סולוביצ'יק¹ מיטיב לתאר זאת בספרו "איש האמונה"²:

"בכל אדם מצויים שני אישים, האדם הראשון, היוצר ובעל ההדר, והאדם השני, הנכנע והענו. דעותיהם אינן תואמות, שיטותיהם שונות, דרכי החשיבה שלהם נפרדות..."

באשר לאדם הראשון, שולטת בו "שאיפה אחת, לחשל את הכוחות הטבעיים היסודיים, לשלוט בהם ולהעמידם לרשות עצמו." טיפוס האדם הזה מזוהה עם השכלתן, המעוניין במה שניתן לבטא, ליצור ולהבין בצורה רציונלית.

האדם השני הוא איש האמונה. האמונה אינה ניתנת להסבר מלא על ידי השכל: "השכל אינו משרטט את המסלול בו הולך איש האמונה...ודאי, כל עוד דרכו של איש האמונה מצויה בתחום הרציונלי יכול השכל לעקוב אחריו ולזהות את עקבותיו... אבל באותה שעה שאיש האמונה יוצא מגבולות הרציונלי ונכנס לתחום הבלתי רציונלי, עומד השכל מרחוק ואינו יכול להמשיך בחתירתו להבנת דרכו של איש האמונה."

מפגש האדם עם הבלתי רציונלי הוא נושא מרכזי בהגותו של הרב אברהם יהושע השל (בשפתו האי-רציונלי הוא ה-"בלתי-ניתן-לתיאור", ineffable). כמוכן, כשם שכותב סולוביצ'יק,

"קונטרס"

הרבה זכויות יש לו לאיש הנמוך הזה, עם השפם ושיער השיבה שאחז בו בגיל צעיר, האיש בעל שתי הידיים השמאליות שבקושי רב הצליח להחזיק טוריה אך ראה עצמו איש אדמה, האיש שתורת הרטוריקה הייתה ממנו והלאה – ברל כצנלסון (1887-1944). ברל ייסד את בנק הפועלים, את מפא"י ההיסטורית ואת הסתדרות העובדים. ברם, לא מן הנמנע כי אם היה מתבקש להצביע על היקר ללבו מבין כל מפעליו היה מצביע דווקא על 'קונטרס' – שבועון לענייני פועלים אותו ערך. ב- כב' באדר תר"פ (1920) פרסם ברל ב'קונטרס' רשימה קצרה בשם 'יזכור' לזכר נופלי 'תל חי' שנפלו אחד עשר יום קודם לכן. כתב ולא ידע מה כתב. רשימה תמימה זו, הפכה לימים, בשינויים מתאימים, לתפילה לזכר הנופלים במערכות ישראל, והיא מעוררת פולמוס ומלווה אותנו גם היום. פולמוס זה מזמין אותנו לעסוק לא רק בסוגיית נוכחות האל בתפילה, אלא גם בסוגיה יסודית בדבר מקום התפילה במרחב האישי והציבורי. לאמור, מי מהווה חלק מהסיפור שלה? ומי מספר אותו?

גיליון זה שלפניכם מבקש לתהות על יכולתה של **התפילה** לעצב חזון ולהגשימו. וכן, מבקש לבחון את ההזדמנויות שהתפילה טומנת בחובה עבורנו כקהילה וכפרטים, ביו היתר על רקע גל המחאות שפקד את ארצנו בקיץ תשע"א.

'קונטרס' לא זכה לעדנה ושקע עד מהרה. על יסודות 'קונטרס' הקים ברל את העיתון 'דבר' שאם לומר זאת במילים עדינות, עלו הוצאותיו על הכנסותיו. 'העיתון של המדינה' דאז, לא שבע נחת מקוראיו: הוא הותקף על מה שנכתב בו גם על מה שלא נכתב בו. ברל אמנם ביקש ליצור עיתון של הפועלים ולא עיתון עבור הפועלים, אך לא ויתר על רצונו להפוך אותו לבמת דיון אודות דרכו של הישוב – השקפותיו ואמונותיו. הוא ביקש לעסוק בשאלות הגדולות...

'דעת פרת' מבקש אף הוא לעסוק בשאלות הגדולות, וכבן דמותה של קהילת הקוראים והכותבים שלו, הוא מבקש לעצב שיח צעיר ורענן סביב השאלות המעסיקות את הישראלים בני דורנו. היותך מנוי או חלק מקהילת הכותבים, הופכת אותך לחלק מהשיח הזה. אין ערובה כי תצלח דרכנו, אך ההכרעה בדבר הזהות שלנו כחברה נכונה וממתינה לנו מעבר לפינה, ומזמינה אותנו לאתגר את זהותנו כחברה ואת מעשינו כמתקנים חברתיים.

בפרוס השנה החדשה נברך את כלל קהילת הקוראים והכותבים ועמם את קהילת עין פרת כולה בברכת המשוררת נעמי שמר: 'שיפה ושונה תהא השנה אשר מתחילה לה היום...!'

המערכת

תוכן

1 תהילה לוי | תהילה אָלָא |
2 כיצד מתפללים? | דרור יהב |
4 סְטָאטִיקְסְטִיקָה | לביא זוהר. |
5 אַחְרֵי הַמְבוּל | פולינה סקלארבסקי |
6 התפילה בעיניו של יהודי ישראלי חילוני | רגב בן דוד |
8 תפילה: איחוד הרציונלי והאי-רציונלי? | רוני תמרי. |
11 תְּפִלַּת מִדְעָן | מתן שורק |
12 נְאֻמֵי תְּפִלָּתִי – על התפילה ככלי | פולינה סקלארבסקי |
14 [מִי שֶׁעָנָה לְכָל הַצְדִּיקִים וְהַתְּמִימִים] | מנחם פישמן |
15 נְאֻרְשָׁתֶיךָ | יובל סימונס |
16 שירה חדשה: אותה התפילה, הנחות יסוד חדשות |
18 גְדֹל! | ליאורה וינר |
20 כמו תפילה | אסף שוחט |
22 שומר שערי תפילה | ויטלי אוסיאטינסקי |
23 תְּפִלָּה | ליאורה וינר. |
24 תפילת פרידה והתחלה | מירית בת-חורין |
25 מִמְעַמְקִים | עמרי די-נור |
26 נְאֻמֵי אֲנָה אֲנִי אָא | אדיר בן טובים |
27 טוב לעשות בעד ארצנו - מדור מורחב |
28 הצהרה של העם | אלירן זרד |
32 מחשבות מתחת לשמיכה | ניר יששכר |

המערכת (לפי סדר א-ב)
אפלבאום-ריף קרן (רכות בוגרים)
ברוכי לימור (המשך ז')
וסרטיל עמיחי (אלול ג', אלון)
לסנר אסף (המשך ו')
מורד נעמה (אלול ג', אלון, המשך י"א)
סקלארבסקי פולינה (רכות המשך ח')
פילה אסף (אלול ג', יער)
רון נילי (אלול ג' אלון)

עריכה לשונית: אור שפירא (אלול ב', ג'-יער),
שלומית רוזיצקי (אלול ב')
תמונת השער: גדי ורשבסקי (המשך ו')
גרפיקה: חמוטל לורנס

דעת פרת | כתב עת ליצירה צעירה, ישראלית, יהודית וציונית מתחדשת | מיסודה של מדרשת 'עין פרת' למנהיגות חברתית

כתובת המערכת לפניות: daatprat@gmail.com
למשלוח יצירות: editor.daatprat@gmail.com
למנויים: info.daatprat@gmail.com

בהכרח פסילה גורפת של עולמו של איש האמונה, ואיש השכל אף מכיר בצורך להשאיר אלמנטים מעולם זה (כגון מסורות וחגים), אבל רק למען התועלת התרבותית שהם מביאים לו.

ואם, מאידך גיסא, הרציונלי והלא-רציונלי שוכנים כל אחד בעולם אחר, אנו דנים אותם להפרדה מוחלטת ללא אפשרות של הידברות וגישור. אפשרות זו מתסכלת את איש השכל: העולם הלא רציונלי, גם אם קיים, חסר השפעה ורלוונטיות. גם איש האמונה נשאר בהרגשה של הסתגרות, התחמקות מהבעיה.

האם יש דרך לתאר בצורה טובה יותר את הגבולות שבין הרציונלי ללא-רציונלי, כזו שתטיב עם איש האמונה ואיש השכל כאחד?

דומני שהמקור ה"סמכותי" ביותר בו ניתן למצוא קשרים בין הרציונלי והאי-רציונלי הוא המתמטיקה.

היטיב לומר זאת יוסף פורייה³: "אין שפה יותר אוניברסלית ויותר פשוטה, החפה יותר מטעויות ואי-בהירויות... המתאימה לביטוי הקשרים הבלתי נמנעים בין כל שבטבע [מהמתמטיקה]..."

נתבונן בקשרים שבין הרציונלי והאי-רציונלי במתמטיקה ואולי דרך כך נוכל ללמוד על מקום התפילה בין הרציונלי והאמונה.

שורש המילה רציונלי (rational) הוא מ-ratio הלטני שפירושו מצד אחד "שכלי", אך גם יחס (פרפורציה). מספר נקרא רציונלי אם ניתן להגדירו על ידי יחס, חלוקה של שני מספרים

שלמים. האדם הרציונלי עוסק בקיטלוג, בחלוקה של העולם. בחלוקה יש משום ביטוי שליטה. מעניין בהקשר זה להשוות את תיאורי בריאת האדם בשתי גרסאות סיפורי הבריאה:

בסיפור הבריאה הראשון האדם מצווה על ידי האל: "פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה ורדו בדגת הים..."⁴ בסיפור השני לא נכתב דבר על כיבוש מפורש של עולם החי על ידי האדם, אלא: "ויקרא האדם שמות לכל הבהמה ולעוף השמיים ולכל חית השדה"⁵. לכן בהקבלה, ההגדרה "ויקרא בשמות" היא סוג של שליטה.

ובוודאי אין בכך פסול. הקידמה המדעית תלויה ביכולתנו זו לשכלל ולהוסיף הגדרות למציאות שאנו חווים. במובן מסוים, ניתן לראות בכמות ההגדרות שלרשותנו מדד המייצג את הקדמה האינטלקטואלית של האנושות. התקדמנו, מחצי מיליון מגילות הפפירוס בספרייה הגדולה באלכסנדריה לפני 2000 שנה, ועד ל-130 מיליון ספרים ב-2010, לפי ספירה של Google⁶. עם כמויות מידע שכאלה, אפשר להבין כיצד נשכח האי-רציונלי.

ומהו מספר אי-רציונלי במתמטיקה? כזה שאינו ניתן להצגה כחלוקה של שני מספרים שלמים. כך למשל 2 הוא מספר רציונלי

משום שהוא ניתן לכתיבה כ-6/3. אך π (המספר המפורסם המיוצג על ידי האות היוונית pi) הוא אי-רציונלי, כי לא קיימים שני מספרים שלמים כך שמנתם π. אז מהו באמת π? הרי π הוא סמל בלבד, מאחוריו עומד מספר השווה בערך 3.14. איש לא יכול לכתוב את המספר מפורשות, נוכל רק להתקרב למספר האמיתי: 3.1415926... וכך עד אינסוף.

תורות שלמות נכתבו על π, המשחק תפקיד מרכזי במגוון עצום של ענפי מדע ומתמטיקה. הידע שלי כמו גם הגליון קצרים מלהכילם, אך אנסה להדגים באמצעותו את הקשר העמוק שבין הרציונלי והאי-רציונלי. π ניתן לרישום גם כך:

$$\pi = \frac{4}{1} - \frac{4}{3} + \frac{4}{5} - \frac{4}{7} + \frac{4}{9} - \dots$$

צורת רישום זו, המדהימה בפשטותה, חושפת ש-π האי-רציונלי ניתן לתיאור כסכום אינסופי של מספרים רציונליים. המעניין בעיני הוא שזוהי צורה כללית מאוד להדגים קשר שנראה בכל צורות האומנות באשר הן.

Even finite facts stand for infinite meaning. It is as if all things were vibrant with spiritual meaning, and all we try to do in creative art and in good deeds is to intone the secret strain, an aspect of that meaning."⁷

מוסיקה, תפילה- אלה אוספים של ביטויים רציונליים. תוצאת חיבורם אינה אי-רציונלית, היא בסך הכל חיבור של הרבה ביטויים רציונליים. אך עם זאת, היא מנסה להביע אמת יותר עמוקה, לא רציונלית, שאותה לא נוכל להביע לעולם, אלא רק לשאוף אליה ולייצג כמה שיותר נאמנה.

מהי מוסיקה? אוסף של תווים המרכיבים יצירה. מהו סרט? אוסף של תמונות. מהי תפילה? אוסף של מילים בסידור.

מהי המשוואה הרשומה מעלה? סכום של מספר סופי של מספרים רציונליים. אדגיש כי איננה מבטאת את π, היא רק שואפת אליו. כתיבת π מצריכה אינסוף מחוברים בסכום.

צבעים, תווים ומילים, כמו המספרים שבמשוואה, הם ביטויים מוגדרים, רציונליים (זוהי הכללה למען הפשטות- יש גם מילים כמו "אהבה" שלא ניתנות לפירוש מדויק).

מוסיקה, תפילה- אלה אוספים של ביטויים רציונליים. תוצאת חיבורם אינה אי-רציונלית, היא בסך הכל חיבור של הרבה ביטויים רציונליים. אך עם זאת, היא מנסה להביע אמת יותר עמוקה, לא רציונלית, שאותה לא נוכל להביע לעולם, אלא רק לשאוף אליה ולייצג כמה שיותר נאמנה.

ברור שרק מעט מאוד אוספים שכאלו מביעים משהו נשגב, טרנסנדנטי. אבל הם קיימים ואמיתיים מאוד. בכל התחומים, משירה ועד מתמטיקה, החיפוש אחריהם ומציאתם הוא מלאכת

האמן. ואין אמן שלא מאמין בקיומם.

בהקשר זה מעניין לבחון את מושג השלמות (completeness) במתמטיקה. קבוצת מספרים תיחשב שלמה רק אם תכיל איחוד של המספרים הרציונליים והאי-רציונליים. קבוצה המורכבת רק מסוג אחד של מספרים לעולם לא תהיה שלמה.

As long as we see only objects we are alone. When we begin to sing, we sing for all things. Essentially music does not describe that which is, rather it tries to convey what reality stands for. The universe is a score of eternal music, and we are the cry, we are the voice.

Reason explores the laws of nature, trying to decipher the scales without grasping the harmony, while the sense of the ineffable is in search of the song."⁸

מה יכולות הגדרות אלה לעזור לנו להבין על כוחה של התפילה? האם המילים עצמן מפעילות מנגנונים שמיימיים המסוגלים להביא לשינוי עלי אדמות?

מהי כוחה של המוזיקה או יצירות אומנות אחרות? לגעת בנפש, לעורר השראה. אנו מסוגלים לרגשות שלעולם לא נוכל להביע

רציונלית. האומנות מסייעת לנו להגיע אליהן. במתמטיקה האי-רציונלי תמיד אינסופי. אולי משם מקור עוצמתו בחיינו, ביחס לרציונלי שהוא תמיד סופי.

מה ייחודה של תפילה על פני צורות ביטוי אי-רציונליות אחרות? על אף כוחה של המוזיקה, היא חווייה שעיקרה אישית, המסייעת לאדם להתחבר אל רגשותיו האמיתיות ולהביען. אבל היחיד, מהו? כפי שאיוב מבין על בשרו, "עלה נידף...כציץ יצא וימל ויברח כצל ולא יעמוד"⁹.

על אף שקיימת תפילת יחיד, אאמץ את הגישה היהודית לפיה יש לשאוף לתפילה בציבור, במניין. התפילה היא מעין אי-רציונליות חברתית, מאורגנת. כשם שהמוזיקה או הציור מסייעים ליחיד להתחבר אל ולהביע את רגשותיו, כך התפילה בציבור נועדה בין היתר לחבר את היחיד עם רגשות הציבור: לערוב לטובו, לשמוח בשמחתו ולכאוב את כאבי הפרטים שבו.

האומנות היא ניסיון לתת ביטוי מוחשי לעולמנו הפנימי וההלכה היא ניסיון לעצב את עולמנו הפנימי ע"י ביטויים חיצוניים מוחשיים. התפילה משלבת בין שניהם- מעוגנת בהלכה אך מותירה חופש רב לביטוי אישי, אומנותי.

התפילה, ובאופן כללי יותר היהדות, שואפים לשלמות במובן המתמטי, בניסיון נועז לשזור יחד את הרציונלי והלא רציונלי.

1. הרב יוסף דב הלוי סולובייצ'יק (הגרי"ד) 1993-1903, היה רב, פילוסוף דתי ומנהיגה הרוחני של האורתודוקסיה בארה"ב.
2. מסה שפורסמה במקור באנגלית, בביטאון הסתדרות רבני ארצות הברית "TRADITION" ותורגמה לעברית בידי צבי זינגר וזאב גוטהולד. המסה "איש האמונה הבודד" (שפורסמה במקור באנגלית בביטאון הסתדרות רבני ארצות הברית "TRADITION" ותורגמה לעברית בידי צבי זינגר וזאב גוטהולד) בצירוף המאמר "קול דודי דופק" יצאו לאור בעברית בספר "איש האמונה", הוצאת מוסד הרב קוק (תשנ"ב - 1992).
3. פיזיקאי ומתמטיקאי צרפתי מהמאה ה-19.
4. (בראשית א', כח').
5. (בראשית ב', כ').
6. <http://www.telegraph.co.uk/technology/google/7930273/Google-counts-total-number-of-books-in-the-world.html>
7. "אפילו לעובדות סופיות משמעות אינסופית. היה זה כאילו הכל נמלא במשמעות רוחנית, וכל מה שאנו מנסים באמצעות אומנות יוצרת ומעשים טובים הוא לבטא את חוט השני הנסתר, היבט מסוים של אותה המשמעות."
8. "כל עוד אנו רואים רק אובייקטים, אנו בודדים. כשאנו מתחילים לשיר, אנו שרים בשם כל מה שיש. במהותה, המוזיקה אינה מתארת את הקיים, היא מנסה לבטא את מה שהמציאות מייצגת. היקום הוא יצירה של מוזיקה נצחית, ואנו הקול. ההגיון חוקר את חוקי הטבע, בניסיון להבין את הסולמות מבלי לתפוס את ההרמוניה, בעוד שחוש הבלתי-ניתן-לתיאור מחפש את השיר." אברהם יהושע השל, "Man Is Not Alone".
9. (איוב יג פס' כה, איוב יד פס' ב).

*

מי שְׁעָנָה לְכָל הַצְדִּיקִים וְהַתְּמִימִים

הוא יִעֲנֶנִּי

וְיַעֲזְבֵנִי

וְיִטְשֵׁנִי

וְיִשְׁלִיכֵנִי

וְלא יִמְתִּינֵנִי לְעַת וְלְקָנָה

לְנַמְיֹכּוֹת רוּחַ

לְעֵצִיוֹת לֵב

לִימֵי קְצֵיר חֲטִי מְחִילָה מִבְּהַלֵּת

שְׁתַּחֲוֶה אוֹתַי עַל פְּנֵי הַבְּקָעָה הַגְּדוֹלָה

וְהַחֲלֵל הַנִּפְנָה מִהַבְּלִים הַשְּׂבוּרִים הָאֵלֶּה

הדר קשת (אלול ג' יער)

~~~ מיכה שלוי ~~~

שני מרכיבי זהות. ישנם שני מרכיבים זהים. ואני מדגיש זהים!!! לימור מעמיק של מה שמכונה ארון הספרים היהודי, היינו, זהות יהודית, ולימור מעמיק של האתוס הדמוקרטי־אזרחי, כלומר, זהות ישראלית אוניברסלית אזרחית. העיסוק רק במרכיב אחד של המשוואה מוטעה.

במחאה הזו, הבסיס הוא אזרחי ולא יהודי. הוא עוסק בשאלות של 'כבוד האדם' במובנים העמוקים ביותר של המושג מהלך מהפכני אני מאמין כי בין הבוגרים של המקום יש כוחות נפלאים שיכולים גם לתקוע סיכה בכלון הנרקסיסטי הנפוח ולמלאו תוכן חדש.

עד כמה שידוע לי אין בארץ מוסד המשלב את שני מרכיבי הזהות שלנו - המרכיב היהודי והמרכיב הדמוקרטי - אולי הבוגרים יובילו מהלך מהפכני, וייסרו חדש ממש.

~~~ רן ברץ ~~~

התבגרות מוקדמת. מעורבות חברתית לאורך זמן תשמר באחד משני תנאים: התבגרות מוקדמת בענייני חברה וכלכלה שתאפשר שיח משמעותי, רציני ואפשרי כבר מגיל צעיר, או לחלופין ילדותיות מתמשכת, שתאפשר חלומות ליל קיץ מחזוריים וחסרי נפקות.

הדור הצעיר צריך בעיקר לדאוג מהנטל שמותיר לו דור הוריו, ולנסות להשאיר לבניו העתידיים משא קל יותר. ככל שיתייחס למשימה זו ברצינות ובכגרות מוקדם יותר בחייו, כך יכלכל מעשיו טוב יותר לקראת הצלחה.

מגוון גדול של תשובות. אין ל'ציונות' או ל'יהדות', כקטגוריות רחבות, הרבה תשובות מוגדרות בנושאי חברה וכלכלה, אלא ישנו מגוון גדול של תשובות, דעות, ואפשרויות. הנטיה לפלות ולברור מה שנוח לאידאלים של אדם ולקרוא לו 'ציונות' או 'יהדות' רעה גם לעניין עצמו ולגם ליהדות ולציונות.

ידע זה כח בענייני חברה וכלכלה, רוב הכוונות הטובות המלוות בתמימות כלכלית, סופן יתר עוני ומחסור. אבל אינני רואה כיום מודעות בקרב ישראלים רבים לכך. לכן צריך ללמד את המורים, לפני שניגש לתלמידים.

קול קורא

רוצים גם אתם להשתתף בדיון ולהשמיע את דעתכם? שלחו למערכת את תשובותיכם לשאלות אלה או העלו שאלות נוספות בעקבות הקריאה.

בשלהי פרק שלישי טוב לעשות בעד ארצנו

~~~ יותם ברום ~~~

שינוי השיח הציבורי. השיח הציבורי השתנה, גם בתוכן וגם בצורה. השיח הביטחוני-מדיני שמפלג בין אוכלוסיות, מייאש ומשעמם התחלף בשיח חברתי סולידרי, עם חזון ועם אנרגיות מחודשות. האתגר שלנו הוא להמשיך ולשמר את זה.

בשלהי

קיץ תשע"א, ברור מאוד הצורך לכתוב על 'מחאת האוהלים', אך פחות ברור מה בדיוק לכתוב, באילו מילים לתקוע יתד באדמה, באילו אבני פינה לבחור. איננו כאן כדי לנתח את אירועי הקיץ או לתת להם ציונים, אך אנו בוחרים, כפי שאנו משתדלים תמיד, לראות בהם הזדמנות והזמנה לדיון על השאלות הגדולות ששבו ועלו בעקבותיה. שאלות על מנהיגות, על מעורבות חברתית, על החיים בישראל של שנות האלפיים.

אירועי הקיץ מעורדים חשיבה מחודשת בסוגיות חברתיות, אך ככל מחאה המונית היא בת חלוף. עולה השאלה, כיצד ניתן לשמר תודעה של מעורבות חברתית לאורך זמן, ומה ניקח איתנו מהמחאה הזו?

יותם ברום אמר: ניקח את שינוי השיח הציבורי. רן ברץ אמר: מעורבות נכונה נובעת מהתבגרות מוקדמת.

כיצד צריכים לבוא לידי ביטוי ערכי היהדות והציונות בחברה הישראלית?

רן ברץ אמר: ליהדות ולציונות מגוון גדול של תשובות ואין תשובה חד משמעית אחת. מיכה שלוי אמר: שני מרכיבי זהות ולא מרכיב אחד.

מהו האיזון הנכון בין עשייה רוחנית־תרבותית לעשייה בשטח?

יותם ברום אמר: "תלמוד המביא לידי מעשה". גלעד שור אמר: האיזון הוא טבעי - כשכל צד מקבל את זה שאני בשלי והוא בשלו.

רבים לוקחים חלק בפעילות חברתית בכלל, וסביב המחאה בפרט. האם עלינו להשתלב בפעילות קיימת או לפתח צורת מעורבות חדשה?

מיכה שלוי אמר: בין הבוגרים יש כוחות שיכולים להוביל למהלך מהפכני. גלעד שור אמר: ביכולתנו לקיים שיח לשם שיח.

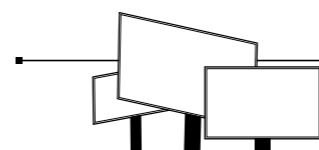
מהו המסר של בוגרי המדרשה לחברה הישראלית? כיצד יבוא לידי ביטוי בדיון הציבורי במדינה?

השותפים בדיון זה:

מיכה שלוי, מרצה במדרשת עין פרת
ד"ר רן ברץ, מרצה וחבר צוות במדרשת עין פרת
יותם ברום, בוגר המשך ב', פעיל במחאה ויו"ר אגודת הסטודנטים בסמינר הקיבוצים
גלעד שור, בוגר אלול ד', לא לקח חלק פעיל במחאה.

חברה אל פנים

אלירן זרד

וטוב, למה שהיה פעם, להחזרת החברה הישראלית למסלול הערכי ממנו חרגה.

גם אני, כמו רבים בהתחלה, הבטתי בתנועה הזאת ברגשות מעורבים של ציניות ותקווה, של מעורבות ודחייה. כבר ידענו מימינו תנועות דומות, התעוררויות של צעירים וסטודנטים ויציאה ספונטנית, המונית ובלתי מתוזמנת לרחובות. ואולם ברוב הפעמים התבדו והתאכזבו לראות, שיציאת הצעירים לרחובות הייתה להפגנה של שיאים חדשים של ניכור ואדישות. בעוד ציבור גדול נזקק ומשווע לתנאי קיום בסיסיים, יוצאים הצעירים בני המעמד הבינוני להפגין בעד עצמם, על כמה שקלים בשכר הלימוד. האם המחאה הזאת שונה מכל השאר? תלוי לאן מסתכלים.

אל מדינות

התיאוריות בתחום המחקר של התנועות החברתיות בסוציולוגיה מתייחסות בדרך כלל לשלבים של התפתחות תנועות חברתיות בעיקר בממד המבני-טכני: מרגע התפרצותן, דרך קניית מעמדן הציבורי, ועד התמסדותן והתפרקותן. אני הייתי רוצה להסתכל רגע על המחאה דרך התפתחותה האידיאית, הערכית. לדעתי

ניתן לחלק את תנועת המחאה לשלושה שלבים התפתחותיים, שלוש מדרגות של מודעות לבעיה, מודעות למהות התנועה ולתכליתה.

בשלב הראשון, השלב האינפנטילי, המחאה נשאה אופי אגואיסטי וצר. היא קמה כתגובה אינסטינקטיבית למצוקה נקודתית אקוטית- כמו תגובה למכה, לכאב חד. כיוון שהתעוררה כתגובה לבעיה חומרית מוחשית ודחופה- הקושי לשכור דירה או מחירי הקוטג' - היא לא הכילה תכנון ארוך טווח ולא

דרישות ברורות, אלא רק התפרצות של תסכול. הדרישה הייתה אינפנטילית גם היא- כמו ילד שלקחו לו צעצוע: "תנו לנו!". זה מה שהיינו רגילים לראות בדרך כלל בהפגנות סטודנטים. אך קרה משהו שלקח את המחאה הזאת, באופן די מפתיע, צעד אחד קדימה.

השלב השני של המחאה, הוא הכרת שיתוף הגורל של כל המגזרים, הקבוצות והשכבות השונות באוכלוסייה. כאן הוכרה הבעיה כעמוקה ושורשית יותר, עדין חומרית בעיקרה, אך כללית

"אף על פי כן". כמו בחוש נבואי, נבחר הביטוי הזה כנושא הדין של "דעת פרת" לפני שני גיליונות. אז נראה היה כאילו השאיפה להתעוררות של העם מהאדישות והרפיון שאחזו בו בעשורים האחרונים היא חסרת סיכוי. עכשיו, שוטפות קריאות אלה בכל רחבי ארצנו¹. האם יש לראות בכך "הצהרה של העם" כפי שקיוונו אז עם א"ד גורדון? מוקדם לומר. אך אין ספק שכבר כעת חל שינוי בחברה הישראלית, תזווה של הלוחות הטקטוניים, או במקרה שלנו, של לוחות הברית. המהפכה החשובה היא לא במחירי הקוטג', אלא בתודעה שלנו. מה שנראה בעינינו רק אתמול כגזירת גורל והביאו לידי ייאוש, מצטייר עתה כדבר שבידנו לעשותו או למונעו. תהליכים כלכליים, חברתיים, פוליטיים ותרבותיים, אותם חשבנו לכורח בלתי נמנע, 'סדר טבעי' כמעט, נראים כגלגל שאכן ניתן להשיב לאחור.

"אף על פי כן נוע תנוע", היה למשפט המסמל מהפכה חברתית, ממש כמו פיזיקאלית. קיים קשר הדוק, שניכר אף בשפה, בין סדר חברתי לעולם הטבע הפיזי. לא במקרה הכוכבים נחשבו פעם הן כמניעים את הטבע הפיזי והן כמכתיבים את גורלו של האדם. לא במקרה ראה קאנט את הפילוסופיה שלו כ"מהפכה קופרניקאית", אפלטון דימה את האמת לשמש ודילן כתב ש

"You don't need a weatherman to know which way the wind blows", בשיר שהפך לתנועת מחאה². אני סבור שהקשר בין שני העולמות האלה נעוץ בממד שלישי הנוגע לשניהם- התודעה האנושית, כאשר מהפכה במישור הזה עשויה להביא לפעמים לשינוי בהבנת הסדר החברתי ובתפיסת הסדר הפיזי גם יחד.

עד שנת 1789, משמעותה של המילה מהפכה, Revolution בלעז, הייתה שונה ממה שאנו מכירים

כיום. אם נחפש ערך זה במילון מהמאה ה-18 נמצא שם פירוש, הנגזר מהפועל Revolve: חזרתו של כוכב למסלול סיבובו המקורי. בתקופת המהפכה הושאלה המילה לתחום החברתי-פוליטי, עד שלא ניתן היה להפרידה ממנו ומשמעותה השתנתה ואף התהפכה- לא עוד חזרה אל המסלול הישן, אלא בריאת מסלול חדש לחלוטין³. על פניו, המהפכה הישראלית הנוכחית, כמו כל מהפכה, דורשת סדר חברתי חדש וביטול המוסכמות המקובלות, אך במידה רבה, נראה שהיא נכספת למשהו ישן

ורחבה יותר. לא משנה מה גרם לכך- אם היו אלה הלכי הרוח הציבוריים והביקורות שהוטחו במארגנים, או תחושה פנימית של המוחים- המחאה שינתה טון, נפתחה והתפתחה, קשרה קשרי סולידריות והכילה מחאות נוספות. היא פיתחה שפה המדברת על משבר מעמיק, כולל, מקיף, על בעיה בשיטה, על הפקרות ואדישות שנמשכות שנים. כאן המחאה גם החלה לחצות את השסעים המקובלים אצלנו בשגרה ולנסות להכיל כמה שיותר שותפים מרקעים שונים: חילונים ודתיים, ימנים ושמאליים,

והדבר הביא לריכוך הקריאות הספציפיות שלה נגד הממשלה והעומדים בראשה, לחיפוש אחר קונצנזוס ולחזרה למקורות ציוניים ויהודיים, לפחות ברמת הסיסמאות. הקריאה הפכה ל"צדק חברתי" ול-"ערבות הדדית". המחאה הגיעה להכרה בכך שלפני שאנחנו קבוצת לחץ, אגף פוליטי, סקטור, אנחנו חברה מלוכדת בעלת מורשת

משותפת, לפני שאנחנו שבט, אנחנו עם. החל חיפוש מושכל אחר פתרון כולל, אסטרטגיה חדשה הנוגעת לכל התחומים הדורשים תיקון וגובש מסמך של דרישות עקרוניות מהממשלה לשינויים בתחומי הכלכלה, הרווחה, הרפואה והחינוך.

המסמך שגובש הכיל דרישות קונקרטיות, רובן עוסקות בכספים ותקציבים. בחינה מחודשת שלו מעוררת איזו אי נעימות- האם כל זה רק ויכוח על כסף? האם זה מה שחסר לנו באמת? האם לא הרדיפה אחר הכסף שכולנו שותפים לה היא שיצרה את המצב הזה מלכתחילה? כאן התחיל להיות מורגש הדבר הגדול יותר שאנו מחפשים, אותו לא ניתן להעלות על מסמך ולדרוש מהממשלה.

מעטות המחאות החברתיות בארץ שהצליחו לעבור את השלב הראשון, להסתכל מעבר לעצמן, לצאת מגדרן. ואולם חידוש גדול יותר, שייתכן שהמחאה הולכת לכיוונו, הוא שלב נוסף, שניצינים שלו מתחילים לצוץ כעת, כשאת השאלות הכלכליות והחומריות מתחילות להחליף שאלות עמוקות יותר. כשמדברים על זכויות לעם, מתחילות לעלות השאלות מיהו "העם" ובשם מה הוא דורש זכויות? למי אנו חשים מחויבות? למי אנו ערבים? מה שהתחיל בדיבור על סדרי עדיפויות בהקשר של חלוקת עוגת המשאבים, נמשך למחשבה מחדש על סולם הערכים שלנו ובסופו, שהוא בעצם התחלה של התהליך האמיתי, נשאלת השאלה "למה?"- למה בכלל אנחנו כאן? למה כל זה שווה? לשם מה מתאמצים

אנו לקיים את החברה הישראלית, חרף כל הקשיים והמצוקות? כאן הופכת הבעיה ממצוקה חומרית, לבעיה של זהות, בעיה שורשית יותר. הולכת ומחלחלת ההבנה שלא די בפתרון השיטה הכלכלית, אלא שיש כאן שאלה תרבותית גדולה. לא רק שלא ניתן להפנות אצבע מאשימה כלפי גורם מסוים בממשלה, אלא שמחלחלת ההכרה שבתחום הזה אין פתרון שהוא עניין של החלטה פוליטית, של חוק או תקנה, של פתק זה או אחר בקלפי. ויותר מכך, מחלחלת ההכרה שהפתרון מצוי בנו.

המרדף אחר הכסף אינו רק נחלת העשירים, הם רק מייצגים את הקצה הקיצוני, זה שהצליח להגיע לאן שכולנו רצים. המרדף הוא מצב תודעתי של חברה שלמה. הוא הפך להיות שגרת חיינו והוא נמצא בכל מקום, בבית הספר, על מרקעי הטלוויזיה, בחנויות, בקהילה, בזוגיות, במשפחה. חטא עגל הזהב

משותף לכולנו והוא תוצר של בדידות קיומית, של שעמום. אם אין משמעות גדולה לקיום שלנו, אם אין ייחודיות בחיים שלנו ביחד, כעם, אז מתחילות לצוץ האמונות הפרטיות של כל אחד לעצמו, אז מתחילים למלא את הזמן בבידור ובהנאות חומריות, אז מתחילים להסתכל דרך החור שבמטבע, להיאבק ולריב בבוץ, על זכויות פרטיות, או קניין פרטי, אין זה משנה. הפרטה אינה רק משנה כלכלית, זוהי משנה רוחנית, עקרון חיים.

השלב השלישי, אם כן, הוא שלב הכרת שותפות היעוד⁴. התשובה לשאלה הרוחנית עשויה להפיג את כל השאלות והמצוקות החומריות- אם יש לנו סיבה טובה לחיות כאן, אם יש משמעות, ניתן לקחת עלינו כל סבל. אין בעיה חומרית שבאמת לא נהיה מסוגלים לה, אין באמת ניגוד בין מעמדות וסיעות בחברה. אם מחפשים את ההבדל האמיתי בין הדור שלנו לדור ההורים זהו ההבדל. כשמשווים אנו את עצמנו לחלוצי ראשית הציונות מדברים על שוויון אבל שוכחים את ההקרבה, את האחריות של כל אחד. אז לא הייתה ממשלה להטיל עליה את האחריות, אנשים קמו ועשו למען מה שהאמינו בו, ולא היה זה אתוס החיים השלווים של שניים וחצי ילדים פלוס כלב בדירת קרקע קרוב למרכז, אבל לא קרוב מדי. היום אמנם ישנה מדינה וממשלה ברוך השם, אבל אם ברצוננו ללמוד את לקחי ההיסטוריה היהודית, עלינו להבין שאלה מעולם לא הספיקו כדי לקיים את היהודים בביטחון בארצם. לא נוכל להסתפק בלקיים מדינה "ככל העמים"- הזנחת הייעוד המוסרי והשתקעות בחיי

אם נמצא תכלית שבה אנו מאמינים [...] אז עוברים מהשלב של "תנו לנו" לשלב של "איך נוכל אנחנו לתקן". ההסתכלות לעבר, בניסיון למצוא למי מגיע ומי אשם, הופכת להסתכלות לעתיד- במה נרצה להשקיע...

נוחות אינה אופציה מבחינתנו.⁵

אם נמצא תכלית שבה אנו מאמינים ולטובתה מוכנים כולם להתגייס, חזון משותף וברית של ערבות הדדית, אז עוברים מהשלב של "תנו לנו" לשלב של "איך נוכל אנחנו לתקן". ההסתכלות לעבר, בניסיון למצוא למי מגיע ומי אשם, הופכת להסתכלות לעתיד- במה נרצה להשקיע, איך נגיע למקום המיוחל, לחברה הרצויה, לחיים הראויים. מתגבשת ההבנה ש"חברת מופת" אינה רק הסדר כלכלי טוב המעניק רווחה חומרית לכולם, אינה רק חוזה פוליטי בין הממשלה לאזרחים, אלא שמדובר בהסדר מוסרי, בין אדם לחברו, בין אדם לאלוהיו, לוחות ברית שניים.

לביור זמננו

התגוררתי יחד עם זוגתי באוהל כשבוע, אבל רחוק ממוקד ההתרחשות. גם כשלקחתי חלק במחאה וגם כשעמדתי מהצד, תמיד שאלתי את עצמי איפה אני ביחס אליה? מהי התשובה שלי, מה אני חושב שצריכה להיות הדרך? השאלה הזאת תמיד הדהדה בשאלה אחרת רחבה יותר- איפה אנחנו במחאה הזאת? מה יש לנו לומר עליה, כבוגרי המדרשה, כאנשים הרואים עצמם בעלי בשורה לחברה הישראלית, הרוצים לתקן. חיפשתי ולא מצאתי במשך ימים ארוכים. נסחפתי לדיונים פוליטיים, לשאלות על סוציאליזם-דמוקרטיה, על הרלוונטיות של הסכסוך ונושאים אחרים. עם התעוררות השלב "הרוחני" של המחאה, הדברים מתבררים לי יותר.

ביום הראשון של המחאה יצאנו ועשינו לימוד במאהל בירושלים. כשהמגפונים צווחים מסביב סיסמאות על פתרונות ברורים ומיידיים, אנחנו ניהלנו שיחות על צדק ועל מוסר ועל בירור דרכה של היהדות והציונות בנושאים האלה ועל בירור דרכנו. דיון בית מדרשי טעון אך מכובד, פתוח אך ידעני, מלא להט אבל שקול. ללא "הם" ו"אנחנו", ללא אויבים אולטימטיביים, ללא התלהמות ואלימות וצעקות 'בוז', ללא מצלמות, פופוליזם ואופורטוניזם. דיבור, לימוד ושיחה שהם התיקון עצמו, עץ פרי עושה פרי. זה מעשנו וזו דרכנו.

היום נראה שהתנאים הבשילו לכך יותר. הצועדים הלכו עד לאן שרגלם משגת, התקשורת הרעיפה מחמאות (בלשון המעטה), הפוליטיקאים רוצים כולם לגזור את הקופון. כעת הגיעה התנועה למקום שתשאל את עצמה מה היא רוצה באמת? המקום הזה מתחיל להתברר עכשיו וכאן נפתח הפתח לדיון מהותי, מעמיק בשאלות על החברה ועל התרבות שלנו. כאן מתחיל הלימוד ומתחילה השיחה. כאן נפתח חלון נדיר לדיון מחדש ביחסה של

החברה אל ערכיה ומטרותיה. את התשובות לשאלות הגדולות של הדור והחברה יש לחפש במקורות שלנו, במטרה ליצור אורח חיים חדש המבוסס על העתיקה, לא עוד חיקוי זול, שבלון משל אחרים, אלא אורחות חיים יהודיים מודרניים (לאו דווקא דתיים) הנגזרים מעקרונות מסורותינו וערכינו. לא רק מדינה של יהודים, אלא מדינה (וכלכלה וחינוך וחברה ופוליטיקה) יהודית באמת.

"ב' זה אוהל" הוא ביטוי המביע במדויק את המהות והתכלית של תנועת המחאה. שיר ילדות שכולנו מכירים וגדלנו עליו, שבו יש סדר מסוים, משובש ומשתנה. משהו בהיגיון הפנימי שגדלנו עליו כבר לא עובד יותר, ישראל שגדלנו בה בילדותנו נלקחה מאיתנו, הפכה פניה. המחאה הזאת היא של דור שבעיקר רוצה לחזור לישן ולטוב, לשוב הביתה, ל-ב' המוכר. למקום שבו לא נועלים את דלתות הבתים, שבו הילדים יורדים לשחק עם כל ילדי השכונה, לבית שיש בו משפחה וסביבה קהילה ולא קבוצה של אנשים טרוטי עיניים במרדף אינסופי. יותר מהכול זוהי תנועה פנימית לחיפוש זהות עצמית ולכן אין להתפלא שכמה כבר העירו עליה שהיא נראית כמו המשך הטיוח להודו.

המהפכה הישראלית היא ה- Revolution במובנה הישן. היא רוצה להחזיר את הכוכב שלנו למסלול סיבובי המקורי. היא רוצה לתקן את חטא העגל על ידי לוחות שניים. אלא שמאז חז"ל למדנו שלא לחכות ל"משה", אלא להביא את התורה בעצמנו מבית המדרש. כמו הלוחות השניים, גם המהפכה הצרפתית נולדה 'בין השמשות', בין "מלך השמש", ל-"עידן האורות"⁶. כנראה שמהו טוב קורה שם במקום הזה, הניזון מאורן של שתי תפיסות גדולות, המוכן לחבר, הקשוב לשמוע, המכיר ביכולת לשינויים גדולים, המוליד תיקון.

זוהי תקופת בין השמשות של גל זה של המחאה. היא אמנם התחילה בתגובה למצוקה חומרית ספציפית, ואולי לא יכלה אחרת, אך הבנתה במושגים חומריים לא בטוח שתפיק משהו משמעותי בסופה, וכנראה לעולם לא משהו שיספק אותנו. אין בשום אופן להמעיט בערכם של תיקונים בבניין הפיזי, בשיטה הכלכלית, בחלוקת התקציב ובמיסוי, הדברים הללו נחוצים ודחופים מאין כמותם. אך המחאה הזאת כבר פתחה הזדמנות גם למשהו אחר, מעבר להישג הפוליטי. את הדבר הגדול שהיא יכולה להביא אין לנסח בנוסחאות ואין לדרוש מהממשלה במסמכים. הדבר הזה יכול לבוא רק אם נפנה רגע לעצמנו ואחד לשני. אז יש כאן סיכוי לשיח ישראלי-יהודי חדש, מחשבה מחדש על המסלול המוסרי שלנו, על המקום שממנו באנו ואליו אנו הולכים, גם אחרי האוהלים. יש סיכוי לחזרה של הרוח עליה גדלנו, לדיבור על חברת מופת, על חיים של יעוד ותחייה ולא של

גורל והישרדות, חיים קהילתיים יהודיים ארץ ישראלים הבנויים ומסתמכים על הבנתנו את מקומנו בתוך סיפור גדול יותר.

"יבנו באש קדש אלה את ירושלים של מטה ואלה את ירושלים של מעלה ומאלה ואלה יבנה ויכונן בית חיינו- "כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה".⁷

ומלפ' נוספת בנימ' אילית...

היהדות מובחנת מהאידיאולוגיות הכוללניות האוניברסאליות המודרניות, בכך שאינה סומכת על מוסד על-פוליטי כלשהו שיתקין ויכפה חוק מוסרי אוניברסאלי מלמעלה. המוסר שלה הוא מקומי ונוגע בעיקר ליחסים החברתיים שבין בני אדם. נקודה מעניינת שמיכה גודמן מצביע עליה היא על כך שעל

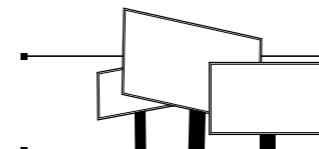
לוחות הברית לא מצוין שום ציווי הנוגע למדינה או לשלטון, אבל כן ישנו ציווי לכיבוד אב ואם ואיסור על ניאוף. היהדות מאמינה כי האמת מארץ צומחת וסדר חברתי מוסרי מתחיל בבית. הגאולה עצמה, בנין ירושלים, מתחיל בבניית בית פרטי, במשפחה. אותו בית אליו אנו רוצים לשוב, פיזית ורוחנית.

אני נמצא כיום בתקופת בין שמשות אישית, בה לוחות חדשים מחליפים ישנים. בזמן שאתם קוראים שורות אלה אני, ביחד עם זוגתי מיכל, כבר לוקחים חלק במאמץ הזה של בניית הבית הפרטי שלנו ומקווים בכך לקחת חלק בבניין גדול יותר, של ירושלים חדשה, טובה יותר, ומאחלים לכולנו שעוד ירבו שמחות כאלה בישראל.

1. אליין זרד, 'לביור עמדתנו', דעת פרת 6, אדר תשע"א, מרץ 2011.
2. Subterranean Homesick Blues, 1965.
3. Robert Darnton, 'The Revolutionary Character of the French Revolution' (1990)
4. אפשר גם לקרוא לו שלב "היעוד או היאוש" (תודה למיכל, זוגתי, על ההברקה), כי אם לא תתרחש ההמראה הרוחנית, צפויה המחאה ללכת בדרכו של כל בשר, במחזור החיים של התהליכים הפוליטיים, לשקוע, להתנדף או להפוך אלימה ולצאת מהקונצנוס. אנו עדים לכך כעת עם נטישת האוהלים וכנראה שאנו עתידים גם לצפות ברדיקליזציה במקומות מסוימים.
5. בניגוד לאמונה הנוצרית למשל, בתפיסה היהודית התורה ניתנה לעם כולו ולא לסוכנים או שליטים בחדס האל. העם הוא זה שמוטלת עליו האחריות לקיים את ייעודו כיחידה אחת ועליו ככלל נגזרים העונשים הדבר הזה נכון היום כבעבר.
6. לערוך המוסרי שאתם דוגלים בו, אם אתם מעדיפים את זה.
7. הסוציאליזם המקובל היום נוטה ללבוש גוון מרקסיסטי, מטריאלי, בהבדל מסוגים אחרים, כמו של משה הס למשל, שהתמקד בערכים נצחיים יותר מבמאבקי מעמדות.
8. למען האמת יש לציין כי הקפיטליזם גם הוא, לפי גישות מסוימות, התחיל לפחות כזרם אידאי. ראי מקס וובר, 'האתיקה הפרוטסטנטית ורוח הקפיטליזם', (1905)
9. כן! חרם צרכנים היא אסטרטגיה קפיטליסטית, לא אנטי קפיטליסטית, היא מקבלת בברכה את כללי המשחק. כך גם הפגנה סקטוריאליזם בדרישה ליותר כסף לקבצה ספציפית.
10. 'מלך השמש' - כינוי ללואי ה-14, מלך צרפת. 'עידן האורות' - תנועת ההשכלה באירופה. שמה לעצמה למטרה לבסס מוסר, אסתטיקה וידע הנשענים על רציונליות והנחת יסוד לוגוצנטרית. התנועה סיפקה את הבסיס הפילוסופי למהפכה האמריקאית ולמהפכה הצרפתית, כמו גם לעליית הקפיטליזם והבורגנות.
11. חיים נחמן ביאליק, 'לפתיחת האוניברסיטה העברית', תרפ"ה, 1925.

מחלבות אמנות אלמנט

ניר יששכר

כבר ארבעה ימים שאני לא נמצא בשדרות רוטשילד. ארבעה ימים עברו מאז קיפלנו את המאהל שלנו בשדרה – 'מתחם בוגרי המדרשות למנהיגות', חמישים מטרים רבועים שמשכו אליהם בממוצע מדיי ערב קרוב למאה וחמישים משתתפים. המחצלות והמזרונים, שרשרת המנורות, הלוחות המחיקים עליהם רשמנו את הל"ז של כל ערב – הכול מקופל ומסודר היטב במחסני המכונה, מחכה לפעם הבאה שנצא החוצה. או שלא.

כי הקיץ נגמר, וכבר מספרים שהמחאה דועכת. מעגלי השייכות הסובבים אותי הגיבו כולם בצנינות מקררת לכל מה שנקשר למחאה הזו מתחילת דרכה. למעשה אף אחד מחברי הקרובים, שאחוז ניכר הם לב המעמד הבינוני, לא רצו להתקרב לרוטשילד. ולא רק הם, כך גם חלק מהקולות שנשמעו במדרשה בשבת הבוגרים שבה הייתי נוכח. מי שהגיע וראה בעיניו ממש את מה שהתרחש אצלנו, הבין את הדברים יותר בבירור, ולעומק. בדבריי כאן, אנסה להעביר לכם את החוויה הזו, יחד עם תפילה קטנה בסופה. אני רוצה לספר לכם על חודש אוגוסט שלי.

מושג מוכר בעולם המדרשה הוא 'לצאת מעצמך/מגדרך'. בזכות נעה, חברה טובה ושותפה לדרך שמדריכה איתי במדרשה הישראלית למנהיגות 'בני ציון' בתל אביב, הצטרפתי לאוהל זמני, מחוץ לגדר שלי התוחמת אותי בשגרה. יחד הצלחנו ליצור את המתחם המבוקש ביותר לציבור הרחב בתוך מיצג המחאה הארוך שמכסה את כל שדרות רוטשילד. כל ערב ישבתי באוהל שנעה הקימה עם חברים לעם ישראל. ככל שהזמן עבר, מצאתי את עצמי אחראי על תיאום ההרצאות במתחם – רציתי להזמין אנשים מגוונים ככל שאפשר כדי שיספרו לי מה קורה בגדרות שלהם, ולגרום לי לנסות לחשוב איך כל זה קשור אליי – חברים כמו 'הפורום החברתי כלכלי של מרצ' שפועלים לטענתם כדי לשנות את תפיסת המציאות של הציבור בישראל, מוקי צור וסיפוריו על העלייה השנייה, 'ועד עיתונאי הארץ' שתיארו איך זה להיות עיתונאי בישראל, תנועת 'דרור ישראל' שהראו תנועת בוגרים אמיתית שנמצאת בעשייה, הרב ישראל רונצקי שתיאר איך זה להיות הדתי היחידי בכפר הסטודנטים אשלים, קובי אוז והרב פרומן שהכניסו נשמה ומנגינות, רונן שובל מתנועת 'אם תרצו', ועוד רבים וטובים. החלק הכי טוב בכל הסיפור היה שאפילו שרק אני הזמנתי אותם, כל ערב הם דיברו עם קהל מגוון להפליא בדעותיו, שאתגרו את תפיסות העולם שלהם ואת תחומי הגדרות שלהם בצורה פשוט נפלאה.

ניסיתי לחשוב מה הביא אותם לכאן? למה אנשים בגילאים שונים, ממקומות שונים ברחבי ישראל, באמצע חופשת הקיץ, מושיבים את עצמם על מחצלת ויושבים קשובים לאדם עליו מעולם לא

שמעו למשך יותר משעה? והיפה מכל – הם בכלל לא בוגרי מכינות, או מדרשות. חלקם בכלל לא סיימו שתיים עשרה שנות לימוד, או מסוגלים לקום ולפרנס את עצמם בבוקר למחרת. וככל שהלילות עברו הבנתי שמה שהמשותף לכולם הוא צימאון. צימאון לדבק חברתי. דבק – ולא צדק. העם דורש דבק חברתי. בתוך כל הלחות הדביקה הזו התחוללו להם חיבורים נפלאים בין עולמות שונים לחלוטין. ואינני מתכוון לעולם המדרשה, שרובו צבוע באותו גוון מוכר, של המכונה 'אנשים רעבים ונחמדים' – אלא אנשים הנושאים בתוכם סיפורי חיים ותפיסות עולם שלא מתקרבות אחת לשנייה. שיצאו מתוך גדרות היום יום אל תוך מאהל ארעי, מכוסה ברשת צל קרועה ונמוכה מדיי. אם המדרשה היא סוג של מקום חמים, שאפשר לכולנו לחלום בתמימות על עתידנו, הקיץ הזה הוריד מעליי את שכבת החלומות לשכבת המעשים. אני זוכר כיצד תפילה זו, שבתקופת המדרשה באה לידי ביטוי בעיקר בהקניית היכולת לדבר 'גבוהה גבוהה' מתומצתת למעשה בתוך הביטוי 'מחשבות מתחת לשמיכה'. 'מחשבות מתחת לשמיכה' הוא ציטוט של מוקי צור אותו שמעתי לראשונה במאהל. מוקי סיפר על חלומות התקומה של אנשי העלייה השנייה במיטתם המחוממת בקור האירופאי, שעומתו בהגיעם לארץ עם הקשיים שבמציאות.

מחשבות אלו נמצאות כיום גם מתחת לשמיכות שלנו, השואפים לקיים את חזונום בארץ ישראל. אז מתוך התפילות הבנתי שהדרך להגשמת החלומות חייבת להשתנות – אולי בגלל שכשניסיתי להירדם ברוטשילד, בלי שמיכה או כרית, הצלחתי לראות מקרוב את הדברים ולצאת קצת מתחת לשמיכה.

בגיל עשרים וארבע אני כבר מכיר את הסיפור שלי. אני יודע מאיפה אני בא ולאן אני הולך. אבל הקיץ גרם לי להוציא את הראש מעל למים, ולהאמין קצת יותר שמתוך המעשים ימשכו גם הלבבות.

אסיים בדברים של הרב קוק, המבטאים במדויק את מחשבתי השלמה על דורנו.

"כנסת ישראל התנערה לתחיה ביחס להרצון של הדור הצעיר"

"דורנו, הוא דור נפלא, דור שכולו תמהון. קשה מאוד למצוא לו דוגמה בכל דברי ימינו. הוא מורכב מהפכים שונים, חושך ואור משמשים בו בערבוביה. הוא שפל וירוד, גם רם ונישא; הוא כולו חייב גם כולו זכאי. אנחנו חייבים לעמוד על אופיינו למען נוכל לצאת לעזרתו."¹

1. הראי"ה קוק, עקבי הצאן. ירושלים, תרס"ו, 1906.

קבלת שבת

**"שְׁלַח לִי שְׁקֵט טוֹב מוֹגֵן
שְׁלַח לִי שְׁקֵט מְעִין
שְׁלַח לִי שְׁקֵט מְמָן
לְשִׁמְעַ שְׁקֵט לֹא מְכָאן
תְּשַׁלַּח לִי שְׁקֵט בְּקַפְסָא, מְאַרְץ רְחוֹקָה..."**

יונה וולך, חילונית מובהקת, כתבה בשירה סוג של תפילה. תחינה חוזרת לשקט שיבוא ממקום אחר ורחוק, לא מכאן..

בדרך כלל, התפילה מתקשרת לפלח הדתי באוכלוסיה. אך אצל וולך, ואצל עוד רבים כמוה, החיבור לתפילה הוא אחר – הם חשים מחוברים לתפילה בכל רמ"ח אבריהם, מתוך תחושה פנימית שבוקעת מתוכם.

אנסה לענות לוולך, לעמוד על סיבת הכמיהה הזו.

התפילה היא סוג של אמירה (אם בקול ואם בלב) והיא יותר מבקשה או שאיפה. היהודי שעומד בתפילה, מכיר בכך שאינו יכול לשלוט בעולם אבל יכול לשלוט בכוונותיו. הוא מכיר בעולם שגדול מכוונותיו שלו, ובאותה הנשימה מחזיר לעצמו את השליטה בחייו.

ההתכוונות הפנימית הזו מתעצמת וזוכה לתהודה רבה יותר בתוך קבוצה. אם חברה מוצאים בתפילה נקודת ממשק ביניהם, אז הקולות של כל הכוונות מתמזגים לכדי ניגון יפהפה ומשותף.

כאדם מסורתי ניסיתי מספר פעמים ללכת לבתי כנסת שונים בסביבת מגוריי אך בכל פעם (למרות הנשים הנחמדות שקיבלו

מעייין מור

את פניי בשמחה ומייד דאגו לי לספר, לכיסא ולהדרכה צמודה) הרגשתי זרות, אפילו ניכור למקום, לטקסט ובמיוחד לניגון שלא הרגיש מיוחד עבורי.

המילים לא היו חיות ובוטטות ולא מצאתי בהן את תעצומות הנפש שחוו חברותיי לספסל.

כשהתחלתי להגיע לקבלות השבת של 'עין פרת' בירושלים תחושה זו השתנתה. היה שם מעין חיבור פנימי שהמקום שיצרנו מאפשר. מקום שאוסף אליו פרטים שונים, אך בכל זאת דומים כל-כך. מקום שבו יכולה אני להתחבר למילות הסיודור בדרכי שלי, ולפגוש אנשים שגם הם קצת נבוכים, מהססים, ופתוחים לחידוש.

כל אלה יצרו אצלי רצון גדול לקחת חלק בפרויקט המדהים הזה שבזכותו אנשים נוספים יכולים למצוא שהדלת לתפילה לא נסגרה עבורם.

בשבילי התפילה היא סוג של חלון בתוך הזמן והמרחב החולף והמשתנה בדהרה. חלון בו התודעה שלי נמצאת ב'כאן ועכשיו' ובו אני יכולה להתחבר לעצמי ולכוונות שלי יחד עם אנשים שחווים תחושה דומה.

הסיודור הוא אותו הסיודור, אך כל אחד בתפילתו, מנגן אותו אחרת ומוצא בו את השקט שלו – דווקא כן מכאן. והניגון של כל פרט ופרט מתמזג בהרמוניה מדהימה לתזמורת של כולנו.

מזמינה את כולם להשתתף בחוויה המדהימה הזו שמקסימה ומרגשת עבורנו בכל פעם מחדש.

הכתבת היא ראש צוות קבלת שבת.

קהילת ירושלים (יום ג)
 רן שגיא | 052-3293087 | ransagi2@gmail.com

קהילת מרכז (יום ד' 20:00 בסמינר הקיבוצים)
 יובל סיימונס | 054-5927815 | yuvsimons@gmail.com

חיפה - רוח חדשה (ג', ה' 19:00-22:00 ברח' מסדה 15)
 אורית רוזנבליט | 054-6385462 | ruachadsha@gmail.com

מערכת 'דעת פרת' והכותבים בגיליון זה, מזמינים אתכם להגיב!
 כתבו מאמר תגובה, מכתב למערכת, או מכתב אישי ליוצרים עצמם...
 כתובתנו: daatprat@gmail.com
 לתגובות ודיונים נוספים - חפשו אותנו בפייסבוק

tehilevy@gmail.com	אלול ב'	תהילה לוי
dror.yahav@kenshoo.com	המשך ד'	דרור ייב
lavi.zohar@gmail.com	גבוהה ז'	לביא זוהר
Polinas86@gmail.com	המשך ח'	פולינה סקלארבסקי
regevbd@gmail.com	אלול ב'	רגב בן דוד
ronentk@gmail.com	אלול ד' אלון	רון תמרי
srmatan@gmail.com	אלול ד' אלון	מתן שורק
menachemfischman@gmail.com		מנחם פישמן
yuvsimons@gmail.com	אלול ג' אלון	יובל סיימונס
leoralw@walla.com	אלול ד'	ליאורה וינר
wasafa1@gmail.com	המשך י'	אסף שוחט
vitaly888@walla.com	גבוהה ה'	ויטלי אוסיאטינסקי
mirithathorin@gmail.com	המשך ד', אלול ד' שדה בוקר	מירית בת חורין
omridunour@gmail.com	אלול ב'	עמרי די-נור
adir1985@gmail.com	אלול ג' אלון	אדיר בן טובים
zeredel@gmail.com	אלול ג' אלון	אליין זרד
nirissas@gmail.com	המשך ז'	ניר יששכר

גיליון חלקי

הצטרף כמנוי וקבל את הגיליון המלא עד הבית!

בואו להרחיב את מעגל המנויים של דעת פרת

רכשו מנוי שנתי לארבעה גיליונות בעלות של 40 ש"ח בלבד, כולל משלוח.

רשמו גם את חבריכם שאינם מבוגרי המדרשה ואנו נצרף לגיליון ברכה בשמכם.

דעת פרת
כתב עת ליצירה
צעירה, ישראלית, יהודית וציונית מתחדשת

מטרה או דרך?
"איוני אוליס אבד, ואם כבר אבד אז ליהיה בתנועה..."
תפקיד הקהילה

קהילה

"עשרה שהיו יושבין ועוסקין בתורה-שכינה עימהן" (אבות, ג')

סולידריות

חברותא

מה בין קהילה לקהל?

"מעגלים הולכים ומתרחבים"- קהילה כשלב בדרך לתיקון עולם, האמנם?

"אני ואתה נלכ את בינאמי, אני ואתה אז יבואו אף כולם..."

זהות

קהילה מדומיינת

אני חולם על קהילה ש...

קבוצה

קהילה בעידן פוסט מודרני

עכבר העיר ועכבר הכפר סוגים שונים של קהילות

האדם כיצור חברתי

הגיליון התשיעי של 'דעת פרת' יוצא לדרך! אנו מזמינים אתכם לכתוב לנו בנושא קהילה. נשמח לקבל כתבי הגות, שירים, סיפורים, פרוזה, צילומים, ציורים ועיצובים לשער.

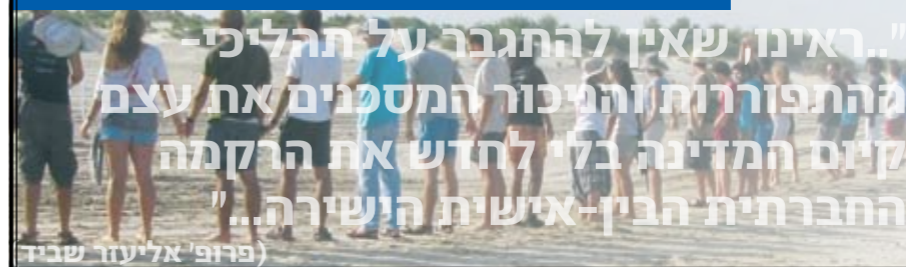
שלחו יצירות לכתובתנו editor.daatprat@gmail.com עד ליום כ' בחשוון, 17.11.2011

סמינר הבוגרים השנתי התשע"ב

"וכשאני לעצמי מה אני" (אבות א', י"ד)

נעסוק בנסיונות הקהילתיות של נפש האדם, העם היהודי והחברה הישראלית

ימים א'-ה', יח'-כב' בתשרי, 16-20.10
נלמד בחוה"מ סוכות, ונחגוג בשמחת תורה

- מספר המקומות מוגבל ל 60 הנרשמים הראשונים.
- ההרשמה עד ליום א' 2.10 בכתובת: <https://www.litrom.com/sembog>
- ההשתתפות מותנית בנוכחות מלאה וימי הלימוד יהיו סגורים למי שאינם רשומים.
- דמי השתתפות: 300 ש"ח כולל שמחת תורה